

Улючани і їхні нащадки згадують минуле

Вірні сини і дочки Улюча 2 червня, в суботу, знову зішлись на зарослому бур'яном полелищі рідної землі. Прикликала їх любов до втраченої спадщини, про яку говорили їм батьки у своїх спогадах, часто сльозами змальовуючи події, які відбулися навесні 1946 р. Вписане у пам'ять горе батьків оживає в нащадках, яким слова батьківські ніколи не були байдужими. Діти їдуть, щоб помолитися за тих, хто віддав своє життя за любов до рідного. Трагедію минулих років носять вони в серці. Сюди приїжджають хоч раз на рік – щоб віддати шану своїм предкам, яким прийшлося спочити у відомих і невідомих могилах спаленого 1946 р. села.

Прийшло польське військо до Улюча і почало палити хати. Хати в Улючі переважно були криті стріхою. Жовніри у стріху Софіїної хати кинули гранату – і скороенько вся хата станула у вогні. Люди не встигли оглянутися, – і вже її немає. Мати змогла тільки винести перину і вип ровадити корову назовні. Треба сказати, що тодішні хати були так будовані, що єдналися зі стодолюю. Швидко згорів дах і заломився, а все, що було всередині, пішло з вогнем. Коли згоріла хата, їх прийняла сусідка – Кров'ячка. У неї вони перезимували.

Тоді в Улючі панував тиф, дуже заразлива хвороба, та не було як лікуватися, бо не можна було поїхати хоч би до сусіднього села за Сян чи до Сянока по які-небудь ліки: не було ні часу, ні чим їхати, а й люди боялися, щоб поляки їх не повбивали. На тиф переважно вмирали старші люди. Сусідка взяла до себе мою майбутню дружину Софію, її брата і маму. Незабаром захворіла також ця сусідка і мама Софії та Івана, коли остання

а іншим разом – хоч би ковток холодної води, щоб зволожити губи. І саме там також заразилася і захворіла її мама. Захворіла, лежала, а моя жінка зі своїм братом ходила біля неї і доглядала. Якийсь час мама говорила з ними, а потім тільки дивилася на них: з її очей стікали сльози, що сповіщали про кінець земного життя. Люди, які зналися на тій хворобі, казали, що хворий, який переживе певну кількість днів (а скільки – не пам'ятаю), – виживе. У матері це була остання ніч, яка давала надію. Вранці, коли когути почали п'яти, мама «захрипіла» і віддала душу Богові. Померли. Щоб пережити, забракло їм того одного дня. Зося, моя дружина, зранку пішла до своєї «тютки», бо так в Улючі звали тітку, що жила на Шовтистві, – то там, де тепер стоїть хата Яворницьких, – щоб повідомити, що померла її мама. «Шовтиство» – то частина Улюча в його центрі. Отож, зараз вуйки прийшли, з дошок збили труну і завезли на Дубник конем, який єдиний у селі залишився, бо всі коні польське військо забрало. Хоронив маму отець Гривняк, який прийшов на нашу парафію після смерті пароха Солтикевича. Він прийшов десь з Вари. Це був старший за віком і досвідом священник. До Улюча не давали молодого священника, бо то була велика, знана і заслужена парафія. Цей похорон мав місце пізньої весни 1946 р.

Тут ми й поставили хрест. А другий хрест – це хрест на могилі родини тітки Анни. Після спалення хати Івана – брата Софії, пригорнула друга тітка. Проте й цю хату спалили поляки, які прийшли невдовзі. Треба знати, що Улюч палили тричі. Тоді всіх погорільців

– моїх родичів – пригорнула польська родина Полянських. Вони були одними з найбагатших. Мали «кєрат» (кінний привод – ред.), мали молотарку для збіжжя, яку приєднували до того ж кєрата. Коли стало неспокійно в Улючі, ця родина поляків, боячись, що українці будуть мститися полякам за спалення села, втекла за Сян, на польську сторону.

Вертаючись до сказаного раніше: одна тітка взяла Зося до хати на Шовтистві – там, де стояла нова школа.

Потім помер вуйко і татка, померла Кася, що повернулася з Німеччини: її німці, як прийшли до Улюча, забрали на примусові роботи. Помер також Іван, який повернувся з робіт у Німеччині. Він привів до Улюча багато різного одягу. Коли помер, його одягли в гарне німецьке вбрання. Вони всі лежали в хаті згаданого вже Полянського. Івану збитий з дошок труні, а хворі – біля нього. Микольо говорив, що як прийшли поляки з Вітрилова, то з померлого Івана стягнули одяг, а в уже мертвого ще й стріляли. Як кажуть ті

хворими, які лежали біля мерця. Двом хворим якось вдалося вискочити з хати на ганок. Вони врятувалися, відповзаючи на безпечну відстань. Урятованих хворих хлопців селяни помістили в хаті іншого Полянського, також поляка. Люди боялися доглядати хворих, щоб себе не заразити. Їх пильнувала Ганця Окряк, жінка Василя Холявки, якого називали «Василь без ручки». Вона, дякувати Богові, не заразилася. Мама Ганці й Зосяна мама – то сестри, бо Окряк двічі женився.

Нова влада 1946 р. робила «лапанки» і вивозила людей у Радянську Україну. Робили збори в Добрій (бо Улюч був уже спалений). Збори вів гарною українською мовою якийсь, певно, енкаведист. Він говорив: «Люди, ви виїжджайте в Україну, там вам буде добре, там ніхто не буде вас переслідувати чи карати, а тут поляки будуть знущатися над вами, будуть вас убивати. Якщо ви тут залишитесь, то ми не будемо спроможні чим-небудь вам допомогти». Але люди з Улюча не були такими дурними. Вони пам'ятали, як 1939 р. прийшла радянська влада і говорила, що «віднині польські пани вже не будуть вас переслідувати і знущатися над вами, тепер буде свобода, уся земля буде ваша». Дехто думав, що так фактично і буде. Та люди переконалися, що це була тільки пропаганда. Коли радянці встановили в Улючі свою владу, відразу розпочалися переслідування й арешти, а потім – депортації в Сибір. Улючани вже знали, що таке – радянська «свобода».

Це є чергова картина історії Улюча, нашої історії. ■
Софія і Ярослав ХОЛЯВКИ
Фото з архіву авторів

Черговий раз усі зібралися біля каплички в Грушівці, щоб помолитися. Мило було бачити, як знову разом моляться за упокій душ брати і сестри наших Церков – мовою наших предків. Шира молитва з'єднала всіх. Очоловали її о. митрат Іван Антонович і о. Антін Ярій з Польської автокефальної православної церкви, та о. Роман Кілик, парох із Гломчі, з УГКЦ. До присутніх звернувся о. Іван, який нагадав минуле неіснуючого села. Священик закликав, щоб ми молилися за померлих і невинно вбитих, а також за тих, хто чинив це лихо, бо тільки Бог є тим справедливим суддею, який своєю мудрістю всі вчинки відповідно оцінить і «воздасть кожному за ділами його».

Після молинь усі пішли на площу, де колись стояла нова чудова церква св. Миколая. У 50-ті рр. минулого сторіччя тодішня польська влада дала селянам з навколишніх сіл дозвіл (чи, може, наказ?) розібрати нашу святиню – щоб затерти сліди нашого буття. Шойно від 90-х рр. улючани і їхні нащадки, сусіди з околиці, які цінують історію, наше минуле та любов до рідного, зустрічаються на цій площі і вимолюють разом з греко-католицьким і православним священиками прощення гріхів померлим та вбитим з нашого села, а також усім злочинцям – вогнем і силлямам записаних часів.

Софія і Ярослав
в Улючі
2007 року

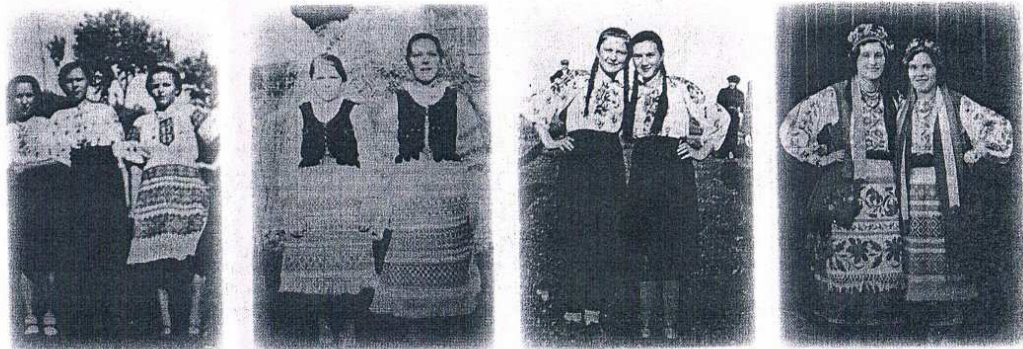
Потім Софія і Ярослав Холявки, як і попередніми роками, запросили присутніх на частування, яке приготували з допомогою добрих людей із Сянока й околиці. Над Сяном заговорила своєю вогнем улюцька ватра. Люди пригощалися, бажаючи один одному зустрітися знову через рік. Гості, стоячи біля ватри, довго співали пісні, а серед них ті, які знають тільки улючани (і лише вони!) або їхні нащадки.

У неділю в старовинній церкві Вознесіння Господнього, що стоїть уже понад 500 років на горі Дубнику, о. декан Ярослав Венц і парох села Гломчі о. Роман Кілик з УГКЦ відправили Службу Божу. Потім присутні разом зі священиками молилися ще під хрестом біля церкви, поставленим на честь тисячоліття хрещення України і річниці народження композитора о. Михайла Вербицького (у більшості історичних досліджень говориться, що він народився саме в Улючі). Цей хрест улючани поставили під час першого свого з'їзду. Згадані отці освятили воду, а нею – окропили всіх вірних і тих, хто спочиває на цьому кладовищі. У літургії взяв участь війт з Дидні – як господар цих земель.

Так закінчився черговий, уже XXII з'їзд улючан. Мета таких зустрічей – пригадати живим про події в Улючі 1946 р. Минуло 65 років, але наше горе все ще живе.

Подружжя Софія і Ярослав Холявки були і є організаторами всіх з'їздів улючан. Завдяки їм та іншим добродіям, улючани приїжджають на землі своїх предків, щоб відвідати отчину і відзначити чергову річницю спалення польським військом такого гарного й великого села, яким був Улюч. Пропоную увазі читачів спогади подружжя Холявків, які зберегли в пам'яті епізоди зі свого молодечого життя. Їм у ті жорстокі часи було по кільканадцять років, але тодішня трагедія живе в них донині. ■

Василь ШЛЯХТИЧ

Улючани перед виселенням